

"Halbuki, imkân-ı aklî ise, vacip ve mümteni olmayan bir maddede, vücut ve ademe bir delil-i kat'îye dest-res olmayan bir emirde tereddüt etmektir. Eğer delilden neş'et etmişse makbuldür; yoksa muteber değildir." Açıklar mısınız?

"Dördüncü belâ ki, ehl-i zahiri teşviş eder; imkân-ı vehmîyi, imkân-ı aklî ile iltibas ettikleridir. Halbuki, imkân-ı vehmî, esassız olan ırk-ı taklitten tevellüde safsatayı tevlid ettiğinden, delilsiz olarak her biri bedihiyatta bir '**belki**', bir '**ihtimal**', bir '**şekke**' yol açar. Bu imkân-ı vehmî, galiben muhakemesizlikten, kalbin zaaf-ı âsâbından ve aklın sinir hastalığından ve mevzu ve mahmulün adem-i tasavvurundan ileri gelir. Halbuki, imkân-ı aklî ise, **vacip** ve **mümteni** olmayan bir maddede, vücut ve ademe bir delil-i kat'îye dest-res olmayan bir emirde tereddüt etmektir. Eğer delilden neş'et etmişse makbuldür; yoksa muteber değildir."⁽¹⁾

Vacip: Allah'ın varlığıdır ki; bu varlıkta değişme ve dönüşme olmaz. Her sıfat ve keyfiyet ezeli ve ebedidir. Burada imkan geçersizdir. Yani Allah şöyle iken, şöyle olması acaba mümkün müdür demek, mümkün değildir.

Mümteni: Olması ezeli ve ebedi olarak imkansız olan şeylerdir. İmkan burada da geçersizdir. Yani mümteni olan bir şey, imkan dahilinde değildir. Bu sebeple akla gelebilecek bütün imkansızlar geçersizdir ve hükümsüzdür, düşünmeye değmez. Mesela *-haşa-* "**kainatta Allah'ın bir şeriki olabilir mi?**" gibi zatında mümkün olmayan bir şeyin konuşulması manasızdır.

Mümkün: Olması imkan dahilinde olan şeylerdir ki; bunun alanı geniştir. Ama bunun da olduğuna dair akli ve somut deliller gerekiyor. Akli ve somut deliller olmadan, sırf olması imkan dahilinde diye bir şeyi olmuş gibi kabul etmek; ruhi bir hastalıktır. Üstad Hazretleri burada bu hastalığa işaret ediyor.

Mesela; Karadeniz'in şu anda pekmez denizine dönüşmesi aklen mümkündür, yani imkan dahilindedir. İmkan dahilinde olması öyle olduğu anlamına gelmiyor. Şayet onun pekmeze dönüştüğüne dair kati, akli deliller ve işaretler varsa, o zaman "**Karadeniz pekmez denizine dönüşmüştür.**" diyebiliriz. Yoksa madem mümkündür, imkan dahilindedir deyip, onu delilsiz ve ispatsız pekmez kabul etmek; mantıksız ve mesnetsiz bir vehim ve kuruntu olur ki; böylelerine ruhen hasta denilir.

Her mümkünü vaki kabul etmiş olsa idik, hayat çekilmez olurdu, ilim diye bir şey olmazdı.

Mesela; babası gurbete gitmiş bir çocuk, babamın feci bir şekilde ölmesi mümkündür, öyle ise ağlayayım demesi ne kadar hakikatsiz bir haldir. Halbuki babasının öldüğüne dair bir delil, bir ispat, bir emare yok, sadece imkan dahilinde diye ağlayıp sızlamak acaip bir divanelik olur.

Özet olarak; bir delil ve ispat ile sabit olmayan imkanı vaki kabul etmek, kuruntudan başka bir şey değildir. Böyle kuruntuların üzerinde düşünüp ciddiye almak, mantıksızlık ve vehhamlıktır.

(1) bk. [Muhakemat, Birinci Makale \(Unsuru'l-Hakikat\), On İkinci Mukaddime.](#)

İlgili ders videosu için tıklayınız:

- [Prof. Dr. Şadi Eren, Muhakemat Dersleri \(23. Bölüm\).](#)